

Generații literare / canon literar

Prof. dr. Cristina CHIRIAC,
Colegiul Național „Unirea” din Focșani

Abstract: Our study analyses the concepts of literary generation and canon as reflected in the critical reading of literary texts.

Keywords: literary generation, canon, Romanian writers.

Indiferent de timp, una dintre preocupările de bază ale societății (considerată adesea critică de direcție) a fost de a descoperi adevăratele valori literare, urmând, implicit, descoperirea formulei estetice pentru fiecare scriitor afirmat, raportându-se însă permanent la programul literar al perioadei, scriitorii fiind încadrați, conform formulelor adoptate (declarat sau nu), într-o generație literară sau în alta.

În accepțiune tradiționalistă timpul acordat unei generații literare era cel suficient cristalizării programului său, trecerea fiind marcată de un manifest literar bine evidențiat, considerându-se că fiecărei generații îi corespunde un anumit curent literar. Începând cu *perioada modernă* (așa cum o numește Al. Piru), în interiorul aceleiași perioade literare activează reprezentanți ai unor generații literare diferite. În perioada interbelică, curentele literare - tradiționaliste, moderniste, avangardiste - se activau dincolo de generația din care proveneau, iar în perioada postbelică, schimbarea contextului, a statutului scriitorului, constrângerile duse până la extrem au reprezentat suficiente motive pentru ca formulele artistice la care au recurs autorii să fie foarte diferite.

Reconfigurarea multiplelor înfățișări sub care se manifestă formulele estetice ale literaturii publicate în primul deceniu postdecembrist, ținând cont de condițiile total opuse față de cele ale celor trei decenii imediat anterioare, e una mai dificilă.

Se observă contradicțiile majore, atât în ceea ce privește funcționarea criteriului generaționist urmare a activării mai multor generații în interiorul aceleiași perioade, cât și cu privire la curentele literare asumate, menținute sau abandonate, respectiv măsura în care se opresc la acestea reprezentanții unor generații literare diferite, publicând în același interval temporal: coexistența modernismului cu postmodernismul, lansarea fracturiștilor, varietatea curentelor de tipul antropocentrismului etc., activitatea criticilor, scopul criticii în acest context, criteriile valorizării

estetice și relațiile dintre scriitorii, criticii și istoricii literari de proveniențe și orientări diferite, în acest interval de explozie a libertății.

Atenția majoră este îndreptată spre măsura în care coexistența invocată a determinat scriitorii ce au activat efectiv să-și modifice formula estetică, mai mult, viziunea artistică, astfel contribuind la definirea nivelului vieții literare din perioada '90–2000.

Se pornește tocmai de la această eterogenitate, scriitorilor consacrați în cadrul generațiilor anterioare făcându-li-se încadrarea, aprecierea, în timp ce noul val de scriitori nu numai că nu trecuse printr-o astfel de cristalizare, dar coexistă artistic cu nume și, mai ales, formule deja consacrate și aprobate. (de exemplu, *Orbitor* al lui Mircea Cărtărescu – scriitor optzecist, teoretician postmodernist– este considerată succesul de răsunet al deceniului). La fel stau lucrurile și în interiorul criticii literare, cu noul val de critici care însă se formează spre sfârșitul perioadei.

Este necesară cunoașterea surselor, a originii pentru justetea observațiilor și a analizei valorice a literaturii actuale (de după 2000), evidențiindu-i totodată și actualitatea. Practic, orice analiza nu este o simplă descriere a generațiilor '60, '80, '90, ci prezentarea specificului literaturii acestor generații prin raportare la criteriul social și politic, dar, mai ales, soarta acestor formule în condițiile schimbării radicale a contextului și în condițiile multiplelor înfățișări pe care le îmbracă literatura în deceniul vizat. Astfel, scopul cercetării nu este de a detalia observații critice și de teorie literară deja spuse, cunoscute, ci prezentarea acestora urmărește configurarea unei literaturi ce este produsul unor variate manifestări, încurajate total de libertatea politică și dispariția cenzurii.

Premisa este *coexistența* unor generații literare în deceniul ultim al secolului al XX-lea, foarte diferite ca viziune, diferențele fiind punctate de partea dedicată celor două generații consacrate în perioada antedecembristă, față de cele apărute după '90. Din întregul tablou se remarcă generația optzecistă, prin afirmarea hotărâtă și relația ei cu postmodernismul care s-a manifestat plenar după '90. Un mod diferit de afirmare îl demonstrează generația '90.

Restrângerea ariei de cercetare (la proză) are la bază, în primul rând, convingerea că o lucrare cu caracter exhaustiv nu este posibilă. Pe de altă parte, apreciem că la nivelul prozei, în special al romanului, se ilustrează cel mai bine modificarea formulei artistice înainte și după eliminarea cenzurii. Tot la nivelul prozei se evidențiază cel mai bine măsura în care scriitorii aparținând unei generații de creație mai păstrează

formula specifică acesteia în condițiile schimbării totale a peisajului literaturii.

Pornind de la această considerație, urmărim abordarea teoretică a conceptelor devenite operaționale – de generație/ promoție – pentru stabilirea unor conexiuni între generațiile de creație active dintr-un anumit interval temporal, evidențiat, mai ales, prin eterogenitate.

Având în vedere păreri diferite exprimate de critica literară, dar și de scriitori în legătură cu prezentarea literaturii pe generații, în scopul unei abordări corespunzătoare a tabloului literaturii unei perioade, mai ales în situația coexistenței unor formule literare care susținute au marcat afirmarea și rezistența estetică, se impune ca cercetarea să pornească de la conceptul de bază: *generația literară*. Definițiile existente conțin o serie de criterii care permit o abordare practică, pe istoria literară, dar nu pot fi aplicate întocmai de fiecare dată, cu atât mai mult cu cât pentru noile generații, o serie dintre aceste criterii (cum ar fi cel cronologic) nu mai sunt considerate, iar critica literară a operat de-a lungul timpului fie cu concepte diferite (generație, promoție), fie pornind de la o privire de ansamblu care a mers pe principiul inserției. Subliniem rolul esențial asumat de critica literară de a revizui permanent fondul clasic (valoric și de profunzime) în interiorul istoriei literaturii, revizuirea fără a consta în înlăturarea din canon a unor scriitori prin aplicarea strictă a unor principii estetice prestabilite.

Provenind din latinescul *generatio-onis*, conform lui *generation(fr.)*, generația reprezintă „capacitatea de a naște, a produce” și este o categorie estetic-sociologică ce desemnează gruparea bio-psiho-istorică din interiorul unei literaturi condusă de un spirit inovator (numit adeseori *revoluționar*).

Definirea generală a termenului de *generație* (de fapt de succesiune a generațiilor) o face Paul Ricoeur în primul volum din *Temps et récit (Edition du Seuil,1983)*, bazându-se pe contribuțiile lui Kant, Max Weber, Mannheim, Schutz. Noțiunile utilizate de Ricoeur sunt: *vârstă biologică, experiență, orientare, ideal, tipicitate, coexistența straturilor de vârstă, anonim* etc. Cum definirea concepută de Ricoeur este, mai curând, valabilă pentru sociologie, conceptul de *generație literară* impune o adaptare la contextul artistic (literar).

În istoria literaturii, noțiunea de generație a fost introdusă de Albert Thibaudet, în anii '30 ai secolului trecut astfel că, în *Istoria literaturii franceze de la 1789 până în zilele noastre* (1930) acesta introduce un element esențial în definirea unei generații literare: „generația care în 1789 avea douăzeci de ani”, folosind formularea și pentru anii 1820,1850,1885,1914 etc

. Thibaudet identifică generația literară cu cea biologică, incluzând câte trei generații pe secol¹. Noțiuni ca: *vârstă biologică, experiența comună* (ori presupus comună) devin relative, impunându-se idealul estetic, orientarea în viața literară, originalitatea care detașează atât de predecesori, dar și de succesori.

În cadrul literaturii noastre o încercare de definire a generației literare face Radu Voinescu dorind să răspundă „chestiunii existenței unei noi generații literare” – pusă pe seama literaturii de după 2000: O generație literară (artistică în genere) reprezintă o rețea de persoane care se situează în interiorul aceleiași vârste biologice, împartășesc același ideal estetic, atașat unei experiențe care este, în linii mari comună sau presupusă ca fiind comună, practică aceeași orientare în viața literară și se delimitează programatic sau numai în virtutea impulsului către originalitate, de predecesori ca și de succesori.

Încercând definirea *generației de creație* (mai mult lămurirea conceptului, verificarea viabilității lui), Nicolae Manolescu propune analiza conceptului prin intermediul unor întrebări cu rol problematizator: mai întâi dacă generația de creație se suprapune celei biologice, și dacă da, până la ce nivel; comportamentul generațiilor și conștiința lor de sine (dacă este identic și dacă toate generațiile au conștiința de sine); dacă schimbarea de paradigmă artistică se produce de fiecare dată atunci când o generație nouă ia locul alteia; dacă o generație mai presupune –obligatoriu– existența unui nou cadru².

Răspunsurile la aceste întrebări, propuse –provizoriu– tot de Manolescu, se bazează pe opiniile celor care au făcut studii de caz pe marginea acestora sau pe exemple din istoria literaturii. Concluzia lui Nicolae Manolescu a fost că: „o generație biologică este o fatalitate, al cărei caracter fatal în istoria literaturii este axiomatic, fără a putea fi demonstrat”, iar aceasta favorizează și opinia conform căreia există și pseudogenerații și anume cele care nu au operă literară veritabilă nici după douăzeci-treizeci de ani³.

¹ Observația lui Thibaudet se aplică și literaturii noastre – având în vedere că majoritatea saizecistilor aveau la debut 20 de ani (oricum vârste cuprinse între 20 și 30 de ani).

² Nicolae Manolescu, „Generații biologice, generații literare” – editorial în *România literară*, nr. 13, 2010, p.3.

³ Nicolae Manolescu, „Generații biologice, generații literare” – editorial în *România literară*, nr. 13, 2010, p.3.

Trebuie avut în vedere și faptul că în formarea unei generații o contribuție decisivă o are și sistemul social (starea de fapt), care inevitabil conduce la reforme ale sistemului de învățământ: revalorificarea sau negarea generațiilor anterioare, în funcție de care se formează spiritul creator-generaționist.

Criteriile în funcție de care s-a format atitudinea exegeților sunt viziunea și metoda de lucru a acestora, concepția scriitorului despre creația literară, rezonanța la public, precum și raportarea la o serie de concepte (în anumite contexte riguros delimitate): *epocă, școală literară, curent literar, grupare literară, tradiție și inovație, progres artistic, individualitate artistică, talent, geniu, creație artistică*¹. Dincolo de gradul de aplicabilitate, acceptarea/neacceptarea sa, conceptul își dovedește utilitatea în măsura în care el exprimă o mentalitate literară anume în planul creației, dar și al receptării și subliniază noutatea adusă de grupul de creație reunit într-un interval de vârstă, indiferent de proveniențe sociale.

O definiție mai amplă (aparținând lui Constantin Schifirneț) apreciază generația literară drept un grup psihosocial, plasat în realitatea socială, culturală, politică a unei epoci, care cuprinde creatori de vârstă apropiată, orientați de aceleași idealuri de reinnoire a limbajului artistic, de abordare tematică într-un mod inedit, marcat de un stil propriu de acțiune în realitatea socială ca și de modalități noi de difuzare și receptare a propriilor creații și a tradiției literare². Criticul mai preciza că generația literară este formată din trei *valuri*: *valul de tranziție* (the transience generation), *valul de flux* („the tide generation”) și *valul de reflux* („the generation of deep learness”).

Invocarea valabilității acestor etape are menirea de a demonstra *curgerea* generațiilor care „își dau mâna”³; *își predau ștafeta* încercând eventuale conexiuni, cunoscut și acceptat fiind faptul că fiecare generație literară își propune evidențierea chiar până la supraevaluare a literaturii pe care o scrie.

Părerile diferite față de criteriul generaționist merg până la contestarea lui, aducem în acest sens exemplul articolului publicat în *Rețeaua literară* de Virgil Diaconu, unde introduce o serie de interviuri cu o parte dintre scriitorii optzeciști, și pe care îi declară „împotriva canonului

¹ Constantin Schifirneț, *Generație și cultură*, Ed. Albatros, București, 1985 p.228.

² *Ibidem*, p.229.

³ Constantin Schifirneț, *Generație și cultură*, Ed. Albatros, București, 1985, p.192.

optzecist”¹: Liviu Antonesei susține că „o generație nu este o elită, ci un fenomen de masă; dar dacă nu produce o elită, nu se vede ca generație”²; Dan Arsenie afirmă că „orice generație culturală e strict mediocră, sunt doi-trei care se retrag pe insule și niciodată cei din centru”; „Tocmai aceștia sunt cei care fac ceva, în calitate de unici, nu ca membri ai vreunei generații”³. Ioan Moldovan, referindu-se la gradul de potrivire a spiritului creator individual cu programul generaționist afirma că „pe măsură ce ești tot mai mult tu însuși, te depărtezi, cu sau fără melancolie, de <<cuib>>, de <<clan>>, de <<grup>>, de <<generație>>, iar apartenența ta la aceste entități <<globalizante>> devine o temă de istorie literată, culturală, stilistică etc”⁴. Marta Petreu este de părere că se insistă prea mult asupra termenului de generație : „a fost o realitate mai importantă atunci, la intrarea în literatură, decât azi. În timp, fiecare autor și-a descoperit vocea sau individualitatea proprie, pulverizând în felul acesta, printr-un fenomen natural de individuație, cochilia colectivă”⁵. George Stanca subliniază lipsa strictă de utilitate a conceptului, implicit operațional: nu înțeleg de ce trebuie să fim clasificați, grupați pe generații. Eu cred că nu aparțin nici optzeciștilor, nici șaptezeciștilor sau poate ambilor, dar sunt singular. L-am adulat pe Cezar Ivănescu, îi iubesc, îi respect pe Coșovei și pe Iaru, pe Doru Mareș al anilor ’80; mă închin în fața nebuniei lui Stoiciu și întreb ce au ei în comun cu o anume generație și ce nevoie ar avea ei de ea?⁶. Bogdan Alexandru Stănescu evidențiază coexistența generațiilor recente, respingând ruptura dintre generații: O generație care se afirmă prin negarea celei anterioare se hrănește dintr-un fond profund violent, are la rădăcini sânge (intenția criminală este crimă, nu-i așa?). Sângele și cadavrul din care se scurge sunt cei mai buni fertilizatori pentru tânăra literatură. Totuși, aceste lucruri trebuie înțelese cu înțelepciunea dată de experiență și nu respinse în stilul unor tați autoritari. Obiectul dorit de fiu este cel pe care-l posedă tatăl, ca deținător al autorității. Dar dorința nu este de a înlătura tatăl, ci de a avea (într-un mod absolut mimetic) ceea ce acesta posedă oficial; Atitudinea cea

¹ Virgil Diaconu, „Trădarea optzecismului”, în *Rețeaua literară*, nr.3, 2011, p.4.

² Liviu Antonesei, *Vremea în schimbare*, interviuri, Editura Moldova, 1995, p.43.

³ Dumitru Augustin Doman, „Interviu cu Dan Arsenie”, revista *Argeș, Pitești*, 2009, p.6.

⁴ <http://scriitorul-destin-si-optiune.blogspot.ro/2012/04/ioan-moldovan.html>.

⁵ Marta Petreu, *De la Junimea la Noica. Studii de cultură românească*, Iași, Ed. Polirom, 2011, serie de autor.

⁶ <http://georgestanca.blogspot.ro/>.

mai înțeleaptă este să accepți, să ajuți, pentru că memoria generației care încearcă să se impună prelungește imaginea <<bătrânului>> : Bekett pe lângă Joyce, Brâncuși pe lângă Rodin, chiar dacă au fugit mereu de lângă maestru, n-au putut scăpa umbrei proiectate de acesta asupra întregii lor vieți¹.

Începem cu prezentarea modelului de operare cu criteriul generaționist din *Istoria literaturii* a lui Al. Piru, pe motiv că detaliile oferite de critic în legătură cu periodizarea înlesnesc descifrarea canonului fiecărei epoci literare în parte. Astfel, la rugămintea lui Eugen Simion de a-și prezenta biografia (scopul fiind completarea *Dicționarului General al Criticilor* – volum neapărut), Al. Piru explică, printre altele, periodizarea pe epoci și perioade : *perioada veche, epoca premodernă, modernă, epoca marilor clasici, sfârșit și început de secol (epocă de tranziție), perioada contemporană, epoca actuală*². Criticul explică noțiunea de *perioadă*, drept „interval de timp caracterizat prin trăsături proprii, în cursul căruia se desfășoară anumite fenomene sau evenimente”, iar epoca „este o diviziune a unei perioade marcată printr-un moment important, un punct de oprire”. El subliniază că epoca 1780-1829 este iluministă, explicând clasificarea literaturii acestei epoci pe genuri. După epoca *marilor clasici*, prezintă o nouă epocă de tranziție (de la secolul al XIX-lea la secolul XX) cu cinci direcții, prima fiind între *clasicism* și *naturalism* (Duiliu Zamfirescu, Delavrancea etc.; Călinescu îl pune pe Duiliu Zamfirescu la *Literatorul* și pe Delavrancea la *Micul romantism*). Piru arată că a înlocuit termenii de *sămănătorism* și de *poporanism*, dar l-a acceptat pe acela de *simbolism* în care îl înscrie și pe Macedonski pe care-l consideră *precursorul poeziei noi*³, în timp ce la Călinescu *sămănătorismul* apare sub emblema *tendința națională*, iar *poporanismul* sub titlul de *teoria specificului național*.

Generația de creație este conceptul pe care Mircea Martin așezându-l la baza cărții sale (*Genezie și creație*, 1969) îl folosește pentru a desemna „nu solidaritate gregară sau intoleranță juvenilă, ci o atmosferă de emulație artistică, un concurs deschis pentru promovarea noului și a adevăratelor valori”⁴. Adăugăm și părerea lui Felix Nicolau potrivit căreia nu se pune semnul egal între un *manifest literar* și un *program*, manifestul fiind cel care

¹ Bogdan Alexandru Stănescu, „Postludiu”, în *Paradigma*, nr. 1-2, 2003, p.6.

² Eugen Simion, „Două scrisori de la Al. Piru”, în *Caiete critice*, nr. 29, 1999, p.2.

³ Ion Pachia Tatomirescu, *Dicționar estetic-literar, lingvistic, religios, de teoria comunicării...*, Ed. Aethicus, 2003, p.192.

⁴ *Ibidem*, p.185.

duce la constrângeri incomode față de scriitori (incomodă fiind și imprecizia lui) și are un suport teoretic cu rol de convingere, în timp ce programul este predictiv și limitativ¹. În opinia lui Morris, *manifestul* este o „indiferență politică creatoare”, iar în opinia lui Jurgen Habermas programul este „un mediu al dominanței și puterii sociale”. Distincția dintre manifest și program o punctează și Adrian Urmanov, referindu-se la conturarea generației 2000: „noi am făcut prefața generației cu geacărița”².

În legătură cu apariția după ’90 a unei noi generații literare, fenomenul este considerat firesc în primul rând de criticii consacrați în generațiile anterioare. De exemplu, Paul Cernat (critic literar la *Cenaclul Litere* condus de Mircea Cărtărescu) subliniază că e „în legea firii” ca ieșirea din perioada comunistă să presupună ivirea unei generații (culturale) „nesocializate în comunism”³. Concepția lui contrazice legalitatea așa-ziselor generații decenale (60-70-80-90-2000), considerând criteriul biologic (istoric) unul irelevant pentru perioada postcomunistă. Explicația adusă și pe care și noi o susținem este următoarea: „criteriul socio-istoric este mult prea omogenizat pentru diversitatea, eterogenitatea și pluralitatea din interiorul deceniilor, acestea manifestându-se descentralizat, imitând o mișcare centrifugă, fiind vag secundate criterii de ordine tipologică”. Susținem că, adaptat la spațiul literar românesc, canonul lui Laurențiu Ulici poate fi aplicat doar pentru tipurile de formule omologate înainte de 1990.

O altă părere (de respingere) despre funcționarea conceptului de generație vine din partea lui Mircea Țuglea (fondator al *Cenaclului de Marți* și al *Asociației Arte&Litere ASALT*), cel care asociază termenul de generație cu cel de „oportunism literar, de grupare în interiorul căreia se pot ascunde mult și bine mediocritățile”⁴. În spațiul literaturii românești, fenomenul este considerat de Țuglea „un barbarism critic”, explicația fiind că în limba franceză (limba de origine) termenul acoperă într-adevăr și o realitate biologică, dar aceea era de aproximativ treizeci de ani, iar din engleză de unde este importat, acoperă interiorul unei decade⁵. Autorul concluzionează că „optzecismul”, „nouăzecismul” sunt „calchieri ale

¹ Felix Nicolau, „Manifeste literare nouăzeciste (și postdecembriste)” în *Luceafărul de dimineață*, nr. 28/23, septembrie 2009, p.4-5.

² O are în vedere pe Diana Geacăr și nu pe mama acesteia, Ioana Geacăr.

³ Paul Cernat, *Obsesia generaționistă*, în *Bucureștiul Cultural*, nr. 10, 2007.

⁴ Mircea Țuglea, „Liziera serii”, în *Paradigma*, nr. 1-2, 2003, p.8.

⁵ *Ibidem*.

sintagmei, <<literature of the eighties, nineties>>”, având drept scop să stabilească precizia delimitării unei generații (autoritatea termenului), prin anumite criterii care să definească o generație de creație (interesul istoriei, criticii literare) și nu una biologică.

Generația poate reprezenta, deci, o paradigmă nouă, având ca efect alte moduri de scriitură care de fapt remodelează orizontul de așteptare al unei epoci anume. Atunci când teoretizarea se produce după conturarea generației, paradigme variate vor fi valorizate diferit (datorită modificărilor majore aduse operei) încât față de variațiunile inevitabile, nici în cazul celei mai strânse unități nu se poate vorbi de un *arhitect totalizant*¹.

Periodizarea literaturii pe epoci și perioade este de maximă importanță, dar nu se poate vorbi de generații ori promoții literare, de succesiunea ori coexistența lor fără a avea în vedere formulele estetice. În *Postfață* la ediția a II-a de la *Scriitori români de azi I* (1978), Eugen Simion afirmă că „orice grupare este convențională, subiectivă, discutabilă”, că „esențiale sunt în cărți de acest fel judecata critică și justificarea analitică a judecății”. În această carte prezentarea scriitorilor nu se mai face pe generații ori promoții, epocă ori perioadă, ci sunt prezentați autorii (după cum susține autorul) individual, printr-o raportare la valoarea literară, fără să înțelegem de aici că raportarea la generația literară din care vine scriitorul ori la „momentul literar” în care se încadrează sunt pierdute din vedere. Ca primă dovadă a abordării sub raport canonic stă principiul de la baza materialului (ne referim aici la *Scriitori români de azi I*, 1974), invocat de titlurile celor trei părți din compoziția volumului: *Evoluția poeziei*, *Evoluția prozei* și *Evoluția criticii literare*. Totodată, titlurile unor capitole din același volum fac trimitere cât se poate de evidentă la criterii generaționiste: „Continuitate și ruptură. Poezia evenimentului”, „Buzduganul unei generații”, „Resurecția baladei”, „Prelungiri ale suprarealismului”, „Critica nouă”, „Precursori și modele”. ca și la anumite perioade literare: „Momentul '45-'46”. Pe de altă parte, sublinierea spiritului de generație literară în care se înscriu scriitorii îi reușește criticului Eugen Simion în prezentarea fiecărui text literar; permanent se găsesc formulări de tipul: „[George Bălăiță] a publicat trei cărți de povestiri și nuvele în stilul cunoscut al prozei tinere din anii '60....”. Desprinderea optzeciștilor este anunțată prin Mircea Nedelciu: „Prima lui carte (*Aventuri într-o curte interioară*, 1979) anunță debutul unei noi generații de prozatori și începutul

¹ *Ibidem*.

unui nou stil în proza noastră”, pe Mircea Cărtărescu îl numește „liderul noii generații de poeți”. Prin prezentarea lui Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga, Camil Petrescu, Vasile Voiculescu, Mircea Eliade, Constantin Noica, G.Călinescu (vol.I), scriitori care nu aparțin generațiilor postbelice, este pusă în evidență coexistența generațiilor literare din perioada postbelică.

Scriitori români de azi (I,1974; II,1977) cuprinde autori și opere contemporane despre care autorul, Eugen Simion spune că „sunt grupate după tipul de sensibilitate”. Despre modul de ordonare a celorlalte criticul spune că „sunt puse într-o cronologie critică personală; unele texte sunt mai vechi și, dacă ar fi avut timpul necesar, autorul le-ar fi înlocuit cu altele care ar fi exprimat poate mai limpede punctul lui de vedere actual”. Iată și o caracterizare generală: „Literatura postbelică (îndeosebi cea occidentală) este plină de tineri abia ieșiți din copilărie, complicați și refractari față de morala părinților”, ca o sugereare a desprinderii (sau, după caz, a conturării) unor generații.

Cartea acoperă, după cum spune și autorul în *Cuvânt înainte*, „50 de ani de literatură română și, implicit, „o epocă tragică din istoria noastră”. Scopul mărturisit al cărții a fost ocolirea literaturii oficiale, deci promovarea literaturii de valoare, demonstrând astfel că, în ciuda contrângerilor politice supreme, spiritul critic autentic nu s-a topit în vremea dictaturii comuniste¹.

Precizăm că Eugen Simion, în aceeași *Postfață* a cărții menționează că *Scriitori români de azi* „nu constituie o istorie a literaturii române contemporane”, deși nu își ascunde intenția în acest sens, autorul vorbind de „un număr de analize globale și analize fragmentare” că alcătuiesc opera. Ceea ce subliniem este că operarea cu trasăturile generaționiste în analizele de pe marginea literaturii este inevitabilă indiferent de statutul de istorie literară al acestor analize.

Nici *Literatura română postbelică* (2002) a lui Nicolae Manolescu nu este o lucrare cu statut de istorie literară. Literatura prezentată este tot cea postbelică, subtitlul cărții, *Lista lui Manolescu*, anunțând statutul de selecție

¹ Criticul precizează că a amintit aici de compromisurile făcute de scriitori (trimite la capitolele despre Sadoveanu, G.Călinescu, Zaharia Stancu, Mihai Beniuc) în fața regimului comunist.

cât și obiectivul acesteia: „constituirea canonului literar”¹. Ca o supraordonare se observă aplicarea criteriului genurilor literare, autorul precizând totodată că „data nașterii scriitorilor era singurul criteriu indiscutabil, chiar dacă, în câteva cazuri, care reprezintă excepții, autorii cu pricina au debutat cu întârziere (Șt. Aug. Doinaș este un bun exemplu), împreună cu o altă generație decât a lor”. De aici reiese considerarea implicită a generațiilor literare distinct de cele biologice ale scriitorilor, deci din nou primatul esteticului. În *Cuvânt înainte*, autorul vorbește de „bătălia canonică” din literatura română pe care o plasează în contextul dezbaterilor despre postmodernism: „Generația ’80 este aceea care introduce în câmpul literar conceptele canonice și ea pare cea dintâi conștientă că evoluția însăși a literaturii se face prin schimbări de paradigmă”. Și din observația: „Primul canon a fost acela al generației pașoptiste și formularea lui limpede o găsim în celebra <<Introducere>> la <<Dacia literară>> din 1848”, înțelegem că schimbările de paradigmă sunt, de fapt, mutații canonice și că acest „canon” este direct legat de generația literară, de formulele estetice prin care se distinge.

Manolescu face o serie de cronici pe marginea textelor pe care le consideră ca făcând parte din „canon”, în dreptul prozei începând cu *G.Călinescu, Mircea Eliade*, până la *Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun, Ioan Groșan, Răzvan Petrescu, Antologii de proză, Jurnală și memorii*. Scriitorii nu sunt grupați, deci, pe generații literare, dar în introducerea cărții Manolescu face o „schiță a evoluției canonice din literatura română: pașoptiștii, junimiștii reprezentând <<prima contestare>>”, canonul modernist ocupând întreaga epocă interbelică. Manolescu precizează că mișcarea simbolistă de la începutul secolului a anticipat canonul modernist, în timp ce neo-modernismul anilor ’60-’70 este doar modernismul „retrezit la viață”.

Iată postmodernismul în viziunea lui Manolescu: „nu se poate să nu remarcăm că avem de-a face cu vechiul canon modernist (întrerupt, reluat și rebotezat) cosmetizat prin adoptarea câtorva autori și opere postmoderne”; „Schimbarea de paradigmă sesizabilă spre 1980 n-a condus la înlocuirea canonului vechi, modernist, de către acela nou, postmodern, ci

¹ Nicolae Manolescu motivează în *Notă asupra ediției* din *Literatura română postbelică*, Editura „Aula”, Brașov, 2001, p.5, că „orice alt considerent în afara aceluia al omologării operei și autorului, ar fi complicat inutil lucrurile”.

la un armistițiu neobișnuit, deși explicabil. Bătălia canonică s-a încheiat de data aceasta în coadă de pește. Anii '80 au cunoscut o întetire a cenzurii care n-a permis tinerilor postmoderni să dea până la capăt bătălia contra moderniştilor. Iar după 1989 armistițiul n-a fost nici abrogat, dar nici prefăcut în pace durabilă. Pur și simplu a fost asumată decizia finală”.

Deci, distincția sigură dintre modernism și postmodernism a fost împiedicată de contextul politic, cea dintre șazeciști și optzeciști -de șaptezeciști- nu se vorbește ca despre o generație.

Din descrierea literaturii de după 1989 avem posibilitatea de a verifica în ce măsură a avut dreptate Manolescu: când scriu aceste rânduri, în primele zile ale secolului XXI, nu știu dacă și când se va relua cea de-a patra „bătălie canonică”, suspendată de un deceniu de represiune și de cumul de anarhie. Ceea ce știu este că selecția operelor care formează canonul literar actual s-a făcut acum treizeci de ani (n.n. a se lua în calcul timpul în care a fost scrisă cartea, 2001) și a avut două surse: pentru toată literatura de dinainte de al doilea război, cea medievală, cea din secolul XIX sau cea din secolul XX, suma a fost critica modernistă interbelică (Istoria nerepublicată, până în 1982 a lui G.Călinescu, îndeosebi), cu premisele și intoleranțele ei, inițiată de revizuințe lovinesciene și urmată de încă două generații de critici și scriitori; pentru literatura postbelică, suma a fost critica generației '60, ieșită ea însăși din mantaua modernistă (călinesciană sau lovinesciană)...¹.

Diferit de *Scriitori români de azi ori de Lista lui Manolescu, Istoria literaturii române între cele două războaie mondiale* (I-III,1967-1975) a lui Ovid Crohmălniceanu ține la prezentarea scriitorilor în contextul generației lor literare, deci un alt mod de practicare a canonului literar. Iată câteva dintre principiile criticului în acest sens: „M-am mărginit, deci, să-i citez acolo unde scrisul lor a contribuit la evoluția prozei noastre între cele două războaie mondiale”; „N-am mai consacrat capitole scriitorilor reprezentativi pentru perioada anterioară, chiar dacă ei au continuat să fie prezenți în viața literară și ulterior, ca N.Iorga, I.Agârbiceanu, Gala Galaction sau Jean Bart. Am pornit de la aceeași idee că prezentarea lor se

¹ Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică*, vol.I. Poezia, Editura „Aula”, Brașov, 2001, p.7-13.

cuvine a fi făcută integral în cadrul momentului literar care i-a afirmat și al cărui climat particular i-a format¹.

Crohmălniceanu schițează întâi contextul social și pe cel cultural al epocii, anunțând ivirea altor personaje cu rol decisiv pentru mișcarea literară (Eugen Lovinescu, Camil Petrescu, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, Nichifor Crainic, Lucian Blaga, Ion Pillat, Tudor Vianu, George Călinescu, Mihai Ralea, Ion Vinea), de fapt, o altă generație literară. Sunt prezentate publicațiile, grupările și direcțiile literare, loc principal ocupând *Sburătorul*, punctată fiind și *Gândirea*, *Viața românească după război* etc. Proza este prezentată pe considerentul „înfloririi romanului” (se amintește că fenomenul fusese prevăzut de Garabet Ibrăileanu) și pe principalele direcții de dezvoltare ale prozei românești, începând cu lărgirea ariei sociale a romanului: *Realismul dur*, *Caleidoscopul mediilor*, *Comedia automatismelor*, *Memorialistica deghizată și francă*, *Analiza psihologică*, *Literatura autenticității și experienței*, *Universul proiecțiilor obsesive*, *Proza artistică*, *Reconstituirea balzaciană și clasificarea caracterologică*, *Antiproza*.

Amintim că autorul declară că nu a acordat atenție genurilor literare, scriitorii care s-au remarcat în două, chiar trei genuri literare fiind prezentați acolo unde, zice criticul, s-au afirmat mai ales. Mateiu Caragiale, de exemplu, a scris și eseuri, dar e evident că proza lui interesează în primul rând. Rigurozitatea studiului a mers până într-atât încât nici măcar coexistența generațiilor nu a mai fost reflectată, cu toate că acum au continuat să publice scriitori reprezentativi pentru perioada anterioară.

Precizăm încă o dată că nu doar istoriile literare fac obligatoriu trimitere la trăsăturile de generație literară, ci și critica literară, indiferent dacă forma este de cronică, analiză literară, articole apărute în revistele literare.

¹ Ovid S.Crohmălniceanu, *Cuvânt înainte la Literatura română între cele două războaie mondiale*, Editura „Pentru Literatură”, București, 1967, p.5-6.